

Paavo Tarvainen

VOIKO PUUPÄÄSTÄ KOULUTTAA AGITAATTORIN?

Puolue koulutuksen pioneerina 1900-luvun alun Suomessa

1 Poliitikan ja työväenliikkeen nousu

Tapio Voionmaa luonnehtii puolueiden olemusta Valtiotieteiden käsikirjassa, 1920-luvun upeassa hakuteoksessa:

“Yhteiskunnassa vaikuttavat kilpailevat, monilukuiset ja vastakaiset voimat voivat vain organisatsioonin avulla saavuttaa tarkoitusperänsä: mahdollisimman suuren vaikutusvallan keskinäisiin asioihin. Mikäli elinkeinot edistävät ja erikoistuvat, mikäli rodulliset ja paikalliset pyr- kimykset voimistuvat, mikäli yhteiskunnalliset luokat vahvistuvat ja niiden vastakohtat jyrkkenevät, sikäli kiihtyy kaikkien näiden yhteiskunnallisten voimien keskinäinen kilpailu ja sisällinen taistelu valtiollisesta vaikutusvallasta ja sikäli tulee myös yhteenliittyminen ja järjestöjen muodostaminen yhä pakottavammaksi.”(1)

Poliittiset puolueet kuuluvat kansanvaltaan. Puolueiden kannanotoista hallituksessa ja parlamentissa paljolti riippuu, millaiseksi olot maassa muotoutuvat. Poliitikot päättävät myös kouluoloista. Nyky Suomessa puolueiden merkittävyys on itsestäänselvää, vaikka toisaalta on syytä panna merkille, että puolueet ja niiden edustautuminen valtiopäivillä ovat meillä vasta noin sadan vuoden mittainen ilmiö.(2)

Poliittinen yhteenliittyminen alkoi Suomessa kieli- ja kansallisuustaistelun merkeissä 1800-luvun jälkipuoliskolla. Vuosisadan loppuvuosina puolue-elämän keskeiseksi kysymykseksi tuli Suomen suhde emämaahansa Venäjään. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus merkitsi puoluelaitoksen kehityksessä aivan uutta vaihetta niinkuin maan itsenäistyminenkin. Siten Suomen puoluehistoriassa voidaan helposti

nähdä toisistaan erottuvia kehitysjaksoja, kuten Olavi Borg jo 1960-luvulla on esittänyt jakamalla kuvauksensa Suomen puolueista ja puolueohjelmista esivaiheen muodostavaan kielipuolueiden aikaan, eduskuntauudistuksen aloittamaan puoluelaitoksen varsinaisen syntykauteen sekä itsenäisyyden aikaan.(3)

Kielipuolueiden aika ulottuu 1860-luvun alusta noin vuosisadan vaihteeseen ja puoluelaitoksen varsinainen syntyjakso ajoittuu nyt jo päättymässä olevan vuosisadan ensimmäiselle kymmenluvulle. Tälle äänioikeusolojen valtavan muutoksen kaudelle on ominaista toisaalta aiempien kielipohjaisten löyhien aateryhmittymien muuntuminen keskitetympin toimiviksi järjestöverkoiksi ja toisaalta uusien puolueiden, ennen kaikkea työväen ja maalaisten puolueyhteenliittymien synty.

Vuosisadan vaihde oli työväenliikkeen nousun ja organisoitumisen aikaa. Turussa vuonna 1899 perustettu Suomen Työväen Puolue, joka 1903 omaksui nimen "sosialidemokratinen puolue Suomessa", asetti päävaatimukseksi äänioikeusuudistuksen ja yksikamarisen eduskunnan. Molemmat vaatimukset toteutuivat jo vuonna 1907. Puolue sai ensimmäisissä yksikamarisen eduskunnan vaaleissa haltuunsa miltei joka toisen paikan kahdensadan edustajan valtiopäivillä. Sivistyneistö, jolla aluksi oli ollut huomattava asema työväenliikkeessä, jättäytyi harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta pois puolueen piiristä. (4)

Sosialismin saama yllättävän suuri kannatus haluttiin koulutetuissa piireissä selittää yhteiskunnallisesta tietämättömyydestä johtuvaksi, vaikka myös taloudellisten epäkohtien ja syvään juurtuneen "herravihan" vaikutukset saatettiin tunnustaa.(5) Koulutetumpien näkökulmasta äänioikeusuudistuksen jälkeen tilanne maassa oli sellainen, että tietämättömät ja oppimattomat valitsivat eduskuntaan joukoittain kaltaisiaan.

Esimerkiksi ruotsinkielinen aatelismies ja oikeusoppinut Rabbe Axel Wrede (1851-1938), joka ennen kevään 1907 vaaleja oli uskonut sosialistien jäävän miltei äänittä (6), pani ensimmäisenä seikkana merkille eduskunnan sivistystason laskun eritellessään vuonna 1913

vaikutelmiaan yksikamarisesta eduskunnasta. Sosiaalidemokraattisen ryhmän lukuisuudella oli ollut tuntuva ja onneton vaikutus eduskunnan lainsäädäntötyöhön, Wrede katsoi (7). Samassa yhteydessä Wreden puoluetoveri, oppinut pappismies, professori G.G. Rosenqvist (1855-1931) tunsi tarkkailtuaan sosialisteja eduskunnassa halua kysyä, eikö näiden sivistys ollut vielä "sirkusasteella". Rosenqvist halusi painokkaasti huomauttaa sosialisteille, että yhteiskunnallinen kysymys ei ole pelkkä työnjärjestämiskysymys eikä työvoiton jakamiskysymys, ei pelkkä vatsa- ja valtakysymys, vaan perimmältään kasvatusta- ja sivistyskysymys, ihmisyyskysymys.(8)

Sosiaalidemokraattisen liikkeen alkuaikojen menestystä epäilemättä selittää teollisuus- ja maaseututyöväen kasvu ja sen parissa vallinnut tyytymättömyys, mutta oma merkityksensä on varmaan ollut myös sillä, että puolueyhteisönä sosiaalidemokraatit olivat muita edellä: puolue onnistui suomalaisista poliittisista ryhmittymistä ensimmäisenä luomaan toiminnalleen koko maan kattavan organisaation.(9)

Sosialistit myös mitä ilmeisimmin osasivat puolueista ensimmäisenä käyttää systemaattista koulutusta vaalimenestyksensä parantamiseen. Aioon antaa aiheen tieto siitä, että ensimmäiset "agitaattorikurssit" järjestettiin jo vuodenvaihteessa 1902-1903 ja valistustoiminnan tehostaminen oli säännöllisesti esillä ensimmäisissä puolueen kokouksissa. Näin sosiaalidemokraatteja voidaan tietysti mielessä pitää suomalaisen työ- ja järjestöelämän koulutuksen pioneereina.

Varhainen kurssitoiminta on samalla näyte siitä, että sellaisissa oloissa, joissa yhteiskunta kouluineen tarjoaa niukasti valtiollista kasvatusta ja jos sekin vähä on tietyn puolueen ideologian kannalta pääosin nurjaa, poliittinen yhteenliittymä voi itse yrittää toimia aktiivijäsentensä ja toimihenkilöittensä sivistäjänä.(10) Kurssitoiminnan syvällisyys ja oppisisältöjen vaatavuus puolestaan kertoo - paitsi ehkä oppilaiden omaksumiskyvyn yliarvioimisesta - siitä, että työväenliikkeen alkuvaiheessa uskottiin vakaasti tiedon ja sivistyksen kykyyn muuttaa ihmisen ajatusmaailmaa ja luoda sitä tietä parempaa tulevaisuutta: vallankumous aivoissa, ajattelutavoissa, synnyttää myös vallankumouksen yhteiskunnassa.(11)

2 Agitaattorikurssit

Yhteiskunnalliset epäkohdat loivat työväestön organisoitumiselle taetta, mutta työväen ammatillisen ja poliittisen liikkeen kannatuksen lisäämiseksi vaadittiin myös joukkojen aktivoimista, herätetoimintaa, agitaatiota. Työväestön kannattajien koulupohja oli yleensä puutteellinen. Kaikki eivät olleet saaneet edes kansakouluopetusta eikä jokainen agitaattori voinut olla synnynäinen kansanvillitsijä. Agitaatio olikin laadultaan kovin vaihtelevaa. (12)

Viipurin puoluekokouksessa vuonna 1901 puoluesihteerin Taavi Tainio oli asettanut vaativan tavoitteen selittämällä, että "hyvän agitaattorin täytyy itse olla perehtynyt asiaan, ei ainoastaan pintapuolisesti, vaan perinpohjin kysymysten ytimiä myöten". Tehokkaan agitaattorin olisi tunnettava sekä työväenliike että yhteiskunnalliset olosuhteet, Tainio järkeili. Puoluesihteerillä oli kokoukselle myös ehdotus: puoluehallinnon tulisi järjestää silloin tällöin luento- ja keskustelukursseja, joiden tarkoituksena olisi "kehittää agitatsiovoimia puolueen tarkoituksien edistämiseksi". Tavoitteena ei kuitenkaan saisi olla varsinaisten ammattiagitaattoreiden kasvattaminen, sillä jos agitaatiota tekee työkseen, siitä voisi tulla "jonkinlainen papillinen tehtävä, jossa kaavoihin ja teorioihin kangistumisen vaara on lähellä", Tainio epäili. (13)

Puoluesihteerin oli joka tapauksessa esittänyt selkeän tavoitteen: vaalityön kannalta avainasemassa oleville agitaattoreille pitäisi puolueen järjestää sellaista koulutusta, joka antaa tietoja yhteiskuntaoloista ja parantaa esiintymisvalmiutta.

Puolueen organisoima agitaattorikoulutus saatiinkin verrattain nopeasti alkuun. Ensimmäiset agitaattorikurssit järjestettiin Turussa 29.12.1902-15.1.1903. Luennoissa käsiteltiin mm. sosialismin historiaa, ammattiyhdistysliikettä, puolueen ohjelmaa ja työväen lainsäädännön kehitystä. Tainio ohjasi puhe- ja keskusteluharjoituksia. Seuraavat samantapaiset kurssit järjestettiin Helsingissä vuonna 1903 ja kolmannet Lahdessa 1906. Opettajina toimivat puolueen kärkivoimat. Esimerkiksi Lahdessa luennoivat E. Valpas, O. V. Kuusinen, Y. Sirola,

M. Paasivuori, Hilja Pärssinen, Miina Sillanpää, T. Vainio, S. Wuolijoki, V. Lehokas ja M. Turkia. Vuosina 1907-1909 järjestettiin eri puolilla maata kaikkiaan 31 lyhyehköä kurssia. Samantapainen toiminta jatkui myöhempinäkin talvikausina. (14) Kurssit ilmeisesti vaikuttivat yhdenmukaistavasti puolueen puhujien käsityksiin ja toivat samalla kenttätyötä tekevien ajatustapaa lähemmäksi puolueen kärkijoukon mielipidettä. (15)

Agitaattorikurssien osanottajat poikkesivat puolueen kannattajakunnan koostumuksesta varsin jyrkästi siinä, että maatyöläisiksi luokiteltavia ei kursseilla juurikaan ollut. Esimerkiksi Lahden kurssien lähes kahdensadan osanottajan joukossa oli vain yksi torpanpoika ja yksi maaseudun sekatyömies. Vaikka puolueella oli vahva kannatus maataloustyöväen piirissä, tästä joukosta ei tullut agitaattoreita. Voidaan siis väittää, että puolueen agitaatiotyö oli sosiaalisesti etäällä suurimmasta kohderyhmästään. Äänestäjäjoukko kuitenkin kasvoi. (16) Käytännön vaalityö kehitti taitoa ja väittelykokouksiin saatiin sanavalmiita ja häikäilemättömiä sosialidemokratian puolustajia.

3 Puolueopisto

Agitaattorikurssien menestys johti ajatukseen puolueopistosta: agitaattorien lisäksi olisi tarpeen antaa opastusta puolueen ja ammattiyhdistysten luottamustoimiin sekä lehdistötyöhön. Oulun puoluekokouksessa vuonna 1906 puolueenuevosto velvoitettiinkin Tainion ehdotuksesta ryhtymään toimiin "agitatsiooniseminaarin perustamista varten". Tavoitteena oli "kunnollinen ja arvokas agitatsioni". (17)

Tainion mielestä kurssien piti kestää ainakin kolme kuukautta. Lähtötason varmistamiseksi oli osanottajille tarpeen sisäänpääsytutkinto, koska "kolmessa kuukaudessa ei sentään puupäästä tehdä agitaattoria". Asiasta syntyi kiivas sanaharkka ja läsnäolleet puolueagitaattorit katsoivat Tainion käyttäneen puolueen puhujista sopimatonta kieltä ja antaneen siten aseita porvarilehdille. Asiasta selvittiin, kun todettiin, että porvarilehtien parjaus on vain kaunistukseksi agitaattoreille. (18)

Puoluetoimikunnan asettama komitea, johon kuuluivat E. Valpas, O. V. Kuusinen, K. Satamavuori ja E. Gylling, ehdotti helmikuussa 1908 puolueopiston perustamista. Puolueopiston vuosikurssit olisivat olleet varsin pitkiä. Kolmen kuukauden ohjelmaan olisi saatu mahtumaan 300-325 luentoja ja 125-150 harjoitustuntia. Luento-ohjelma oli suunniteltu varsin vaativaksi. Opetukseen oli määrä kuulua: sosialismin teoriaa ja taloushistoriaa 60 tuntia, Suomen yhteiskuntatalouden kehityksestä 50 tuntia, kansainvälisen sosiaalidemokratian historiaa 20 tuntia, ammattiyhdistysliikkeestä 30 tuntia, valtio-oppia 20 tuntia, finanssioppia 30 tuntia, sosiaalipolitiikkaa 60 tuntia, lainopillisia luentoja 20 tuntia, osuustoiminnasta 10 tuntia ja raittiusliikkeestä 5 tuntia. Harjoitusaineina oli tarkoitus opettaa puhe- ja esiintymistaitoa, kokousten pitoa, ainekirjoitusta, laskentaa, kirjanpitoa ja sanomalehtityötä. (19)

Vaikka puolueopiston vuosikurssit periaatteessa hyväksyttiin, näin laajan opetuksen toteuttaminen osoittautui käytännössä hankalaksi. Uusi suppeampi ehdotus laadittiin vuonna 1910, mutta opettajia ei silti saatu kaikkiin aineisiin ja aie raukesi siltä erää. Vaikeuksia lisäsi mm. se, että O. V. Kuusinen perui lupauksensa luennoida taloushistoriasta ja sosialismin teoriasta. (20)

Samoihin aikoihin eli vuoden 1910 keväällä puolue sai mahdollisuuden ilmaista käsityksensä maan yleisistä kouluoloista itselleen keisarille tiedoksi ja korjaustoimiin ryhtymiseksi. Tämä tapahtui eduskunnassa virkamiesolojen uudistuskysymystä käsiteltäessä. Maalaisliiton ja sosialidemokraattien liittoutuman voimin eduskunta hyväksyi virkamieskysymyksestä varsin kriittisen, Yrjö Sirolan lehtimiehen kynällä kirjoittaman sujuvasanaisen mietinnön. Siinä oppikoulua virkamiesvalmistuksen pohjakouluna moitittiin teoreettiseksi ja vieraannuttavaksi. (21)

Vuonna 1911 Helsingissä pidetty puoluekokous piti ajatusta puolueopistosta esillä. Kokous moitti O. V. Kuusisen menettelyä ja puoluetoimikunnan saamattomuutta ja vaati ainakin kahden kuukauden mittaisten puolueopistokurssien pikaista toimeenpanoa. (22)

Supistetun ohjelman mukaisesti ensimmäiset puolueopistokurssit

saatiin O. V. Kuusisen johdolla toteutetuiksi 1.12.1911-2.2.1912. Kurssinjohtaja itse opetti talousoppia (43 t) ja Suomen valtio-oppia (4 t) sekä luennoi kansainvälisestä työväenliikkeestä (18 t). E. Gyllingin opetuksen aiheina olivat Suomen yhteiskuntataloudellinen kehitys sekä maatalous- ja metsäpolitiikka. J. V. Keto hoiti kunnallispolitiikan ja finanssiopin osuuden. (23)

Osanottajien vähäiseen pohjakoulutukseen ja omaksumiskykyyn nähden puolueopiston opetus oli toiminnan alkaessa ilmeisesti viritetty liian vaativaksi ja rasittavaksi. Opinnot Helsingin työväentalossa alkoivat aamukahdeksalta ja jatkuivat lyhyin ruokailuvälein aina iltakuuteen. Keskimäärin oli päivässä kahdeksan tuntia luentoja tai harjoitusaineita. Iltaisin saattoi vielä olla keskustelukokouksia, väittelyitä ja vierailuja helsinkiläisissä järjestöissä. (24)

Kuusisen "kymmenet pitkät luennot menivät suurimmaksi osaksi toisesta korvasta sisään, toisesta ulos", ensimmäiseen kurssiin osallistunut E. K. Louhikko muistelee ja katsoo, että puolueopisto ei ehkä ihan vastannut tarkoitustaan, mutta "väärin olisi sanoa, että sen kurssi olisi ihan hedelmättömäksi jäänyt". Louhikko osallistui opetukseen Metalliteollisuustyöntekijäin liiton sekä Vaasan sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön ja nuorisoyhdistyksen kustantamana. Kuusisen luentojen rasittavuudesta kertonee se, että Louhikko muistelee yksinomaan Marxin Pääoman selvittelyä olleen peräti 200 tuntia, kun opetussuunnitelman mukaan talousoppia oli Kuusisen opetettavana vajaat 50 tuntia! (25)

Puolueopiston toiminta ajoittui vaiheeseen, jossa yksikamarisen eduskunnan työn alkamiseen liittyneet suuret odotukset kansanvaltaisten uudistusten jatkumisesta olivat vaihtuneet aivan toisenlaisiin tunnelmiin: kontrolloiva ja rajoittava tsaarin hallintovalta oli taas lujittunut ja Suomea pyrittiin entistä tiiviimmin yhdistämään keisarikuntaan. Suomenhallinto oli venäläistymässä. Myöstyöväen pyrintöjä ehkäistiin. Sosiaalidemokraattien helsinkiläinen pää-äänenkannattaja Työmies kirjoitti keväällä 1913 työväen sivistysaavutuksista ja virkavallan harjoittamasta mielivaltaisesta häirinnästä. (26)

Työmiehen mukaan laaja valistustyö oli saatu hyvin alkuun: Työväenyhdistysten luku nousee lähes kahteen tuhanteen, niiden toimesta pidetään vuosittain kymmeniä tuhansia valistavia puheita, esitelmiä ja luentoja, illanviettoja ja juhlia, yhdistykset ovat perustaneet lähes tuhat kirjastoa, uusia työväentaloja rakennetaan, puoluelehtien tilaajamäärät laajenevat. Toiminta oli kuitenkin joutunut valtaa pitävien silmätikoksi: "Työväenluokan valistuminen on ryssäläisen virkavallan mustien tarkotusten edistämiseksi parhain vastamyrkky. Valistuksen yhä kasvaessa työväenluokan keskuudessa käy virkanyrkkiä mielivalta yhä mahdottomammaksi. Kansan pohjakerrosten valistumisessa näkevät valtaryssät siis vaarallisimman vihollisensa." Kuristamistyössä antavat venäläisille apua kotimaiset virkanyrkkit, jotka yrittävät tehdä valtaryssille mieliksi ja supistavat milloin minkin tekosyyin varjolla perustuslain takaamia vapauksia, Työmies kuvaili työväenluokan vaikeuksia. (27)

Sananvapauden laitonta rajoittamista kyllä esiintyi, mutta Työmiehen liioittelevasta asenteesta kertoo epäsuorasti sekin, että toiset puolueopistokurssit onnistuttiin toteuttamaan syksyllä 1913. Näin oli saatu koulutetuksi runsaat sata puoluejäsentä ennen kuin toiminta keskeytyi maailmansotaan eikä laajoja päiväkursseja pystytty järjestämään. (28) Lyhytkin työjakso ehti kuitenkin osoittaa, mihin suuntaan koulutuksen sisältö muuttuu: agitaatioaines vähenee, kasvattava ja valistava aines lisääntyy. Puolueopisto ei pyrkinyt tekemään oppilais- taan vallankumouksellisia vaan maltillisia yhteiskuntakehityksen tarkkailijoita. (29) - Tämän linjan johdonmukainen jatko oli Työväen akatemian perustaminen vuonna 1924. (30)

4 Merkitys

Sosiaalidemokraatit antoivat ainakin itse arvoa sivistyspyrinnöilleen: puolueopisto muistettiin mainita puolueen toiminnasta kerrottaessa. "Puolue on perustanut työväenarkiston ja puuhassa on puolueopisto ja työväensihteeristö", esitteli Yrjö Sirola saavutuksia Kansanvalis-

tusseuran julkaisussa vuonna 1910. (31)

Myös kilpailevissa puoluepiireissä sosiaalidemokraattien aktiivisuus pantiin merkille. Santeri Alkio kirjoitti vuonna 1914 nurjasta tilanteesta, jonka hänen mielestään kaupunkilaissivistyksen johtava asema ja maaseudun yhteiskunnallisen sivistyksen puute oli aiheuttanut. Kaupungeissa on työväenopistoja, ja työväestö, joka niissä iltaisin käy, kehittyy huomattavasti tiedoissa ja saa pohjaa yhteiskunnalliselle sivistykselleen, Alkio arvioi ja jatkoi: "Työväenopistojen lisäksi panevat sosialidemokraatit toimeen suuremmissa kaupungeissa erilaisia luento- ja oppikursseja. Helsingissä syksyisin pidettävät agitaattorikurssit, jotka muistaaksemme kestävät useita viikkoja, vaikuttavat sosialidemokraattisen liikkeen tietomäärien korottamiseen erittäinkin kaupungeissa huomattavalla tavalla". (32)

Kun sosialidemokraattisen puolueen vuosisadan alussa toteuttamia agitaattori- ja puolueopistokursseja tarkastellaan nykyperspektiivistä, ne ovat mielenkiintoinen palanen suomalaisen työelämän ja organisaatioiden koulutuksen varhaisvaihetta.

Koulutus kumpusi selvistä käytännön tarpeista. Kun puolueen ydinkannattajakunnan pohjakoulutus oli vähäistä, kursseilla oli korjattava myös kouluopintojen puutteita. Silti kysymys ei näytä olleen pelkästään jäsenyksilöiden yleissivistyksen aukkojen paikkaamisesta, vaan hyvin tietoisesta organisaation pyrkimyksestä edistää tavoitteitaan järjestämällä aikuisjäsenilleen täydentävää koulutusta. Kun asia tulkitaan näin, voidaan samalla sanoa, että sosiaalidemokraattinen puolue oli koulutusstrategiassaan paljon pitemmällä kuin esimerkiksi yksityiset työnantajat yritystensä koulutustoiminnassa. (33)

Suomessa oltiin varmaan hyvin selvillä siitä, että Euroopan suurkaupungeissa työväen opetus oli saamassa osakseen suurta huomiota ja veljespuolueet muissakin maissa omistautuivat valistustyöhön. Kuitenkin esimerkiksi Berliinissä ja Wienissä sosiaalidemokraattien oma koulutustoiminta näyttää olleen enemmänkin kohdentumatonta yleistä poliittista opetusta kuin puoluejohdon kehrittelemää suunnitelmallista toimintaa puolueen kannatuksen lisäämiseksi. (34)

Koulutusinto oli ilmeisesti yhteydessä myös siihen, että työväenliikkeen varhaisvaiheen johtajisto oli henkilökohtaisesti hyvin opinhaluista. (35) Myös puolueen suuren eduskuntaryhmän piirissä painotettiin henkilökohtaisen opiskelun ja asioihin perehtymisen tärkeyttä. (36)

Agitaattorikursseissa ja puolueopistossa kysymys oli sellaisesta menettelytavasta, joka suomalaisissa työorganisaatioissa alkoi yleistyä vasta 1900-luvun loppupuolella, yleensä 1960-, 1970- ja 1980-luvuilla. Tältä kannalta sosialidemokraattisen puolueen 1900-luvun alussa harjoittama ja suunnittelema jäsenistönsä koulutus oli aikanaan todellista pioneeritoimintaa.

On myös paikallaan panna merkille, että vuosisadan alussa puolueopetusta suunniteltaessa tavoitteina pidettiin asiallisuutta ja syvällisyyttä. Tämä ilmenee selkeästi ohjelmien kestosta, opetusaineista ja halusta saada opettajiksi asiansa osaavat henkilöt. Lähes sata vuotta myöhemmin melkoinen osa työelämän koulutuksesta saa hävetä näiden pyrkimysten rinnalla. Nyt useinkin kokoonnutaan vain hetkeksi "visioimaan" ja laaditaan konsultin johdolla luetteloita "vahvuuksista" ja "heikkouksista", listataan "mahdollisuudet" ja "uhat". Siinä kaikki sitten onkin. Toista oli agitaattorikoulutuksessa!

VIITTEET

1 Voionmaa 1923, 145-146.

2 Suomen erityisestä asemasta Venäjän keisarikunnassa ja maan hallintotraditiosta johtuu, että puoluenäkökohdat ovat huomattavasti myöhemmin saaneet sijansa hallituksessa kuin valtiopäivillä. Suomenmielisellä puolueella oli vuoden 1863 jälkeen avatuilla valtiopäivillä selvä enemmistö pappis- ja talonpoikaissäädystä. Kotimainen hallitus, Keisarillinen Suomen Senaatti, taas oli paljolti luonteeltaan hallintovirasto, jonka palvelukseen tultiin virka-ansioin. Alkuna senaatin "politisoimiseen" voidaan pitää Y. S. Yrjö-Koskisen ja Leo Mechelinin tuloa senaattoreiksi vuonna 1882. Puoluejohtajien mukanaolosta huolimatta senaatti säilytti asemansa "ylähuoneena",

valtiopäivistä riippumattomana, tavallaan valtiopäivien yläpuolella olevana Suomen hallituksena. Ks. Tyynilä 192, 238.

3 Borg 1965, 8.

4 Varhaisten sosiaalidemokraattien suhteesta yhteiskunnallisiin uudistuksiin kertoo paljon tieto siitä, että jo puolueen perustavassa kokouksessa Turussa vuonna 1899 tuotiin esiin mielipide, jossa vaadittiin: "Sensus on kokonaan poistettava, jos sen perustuksena on raha. Lukutaidon voisi ehkä asettaa sensukseksi, mutta ei kukkaroa." Turkia 1938, 45. - Suomentöyväenliikkeen synnyn ja joukkoliikkeeksi muodostumisen vaiheista, ks. Haataja, Hentilä, Kalela ja Turtola 1975, 27-71.

5 Sosialistien hyvä menestys oli kova pala muille puolueille. Esimerkiksi entinen senaattori, filosofian tohtori Ernst Nevanlinna, joka lukeutui suomalaisen puolueen johtomiehiin ja puolueohjelman rakentajiin, on pohtinut sosialistien menestyksen syitä useissa kirjoituksissa. Ks. esim. Nevanlinna 1912 ja 1925.

6 Pohjanmaa 1949, 67.

7 Wrede 1913, 26 ja 41.

8 G. G. Rosenqvist 1913, 233-235. - Kymmenen vuotta myöhemmin Rosenqvist julkaisi kokonaisen sosiaalista kysymystä ja sosialismia pohtivan kirjan. Siinä hän kristilliseen etiikkaan tukeutuen toteaa, että puolueena ja puoluepolitiikkana sosialismi johtaa onnettomiin tuloksiin. Sosialismiin liittyvä vulgääri puoluekommento on kansan kasvatukselle ja sopusointuiselle kehitykselle turmiollista ja tekee elävistä persoonallisuuksista vaalikarjaa. Ks. G. G. Rosenqvist 1923.

9 Tämän rinnalle voidaan asettaa tieto, että toisen eduskunta-uudistuksen aikoihin syntyneen uuden, myös kannatustaan kasvattavan puolueen, maalaisliiton, paikallisosasto- ja kunnallistoimintaverkko saatiin vasta 1920-luvulla koko maata käsittäväksi, vaikka maalaisliitto tunnetaan puolueena, jolla on erityisen tehokas kenttäorganisaatio. Ks. Mylly 1978, 44.

10 Esimerkiksi jo viime vuosisadalla aikaansaattujen, työväestölle tarkoitettujen kansanopistokurssien opetus tapahtui uskonnollisessa hengessä taloudellisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä vältellen. En-

simmäistä työväenopistoakin 1890-luvun lopussa perustettaessa senaatti kieltäytyi hyväksymästä opiston johtosääntöä, ellei yhteiskuntaoppia poisteta opetusaineiden joukosta ja opettajilta vaadita virkatutkintoa. Vaaditut muutokset tehtiin; ks. Railo 1939, 29-30.

11 Näin vaikutusyhteyden esittää *expressis verbis* nimimerkki T.T. (Taavi Tainio) puolueen 25-vuotisjulkaisun alkulauseessa vuonna 1924.

12 Eloisan kuvauksen työväenliikkeen vaalipuhujien tyylistä antaa esimerkiksi Sulo Wuolijoki muistellessaan yksikamarisen eduskunnan alkuaikoja. Kun vaalin edellä järjestetyissä väittelykokouksissa sosialisteilta vaadittiin vastausta kysymykseen, mistä uudistuksiin saadaan varat, annettiin vastaukseksi tavallisesti "rahat otetaan riistäjäin pussista" ja "ne saadaan myös vähentämällä virkamiesten palkkoja". Väitellessään Ernst Nevanlinnan kanssa vanhuudenvakuutuksesta Wuolijoki kertoo koonneensa miljoonia kaikilla mahdollisilla keinoilla: "Missä järkisyyt loppuivat, latelin jatkoksi pelkkää humpuukia, ja lopuksi miljoonia oli valtion käytettävissä sellainen määrä, että se hyvin riitti." Vuolijoki 1934, 40-41.

13 Eklund 1924, 277; Railo 1939, 44. - Taavi Tainion persoonallisuudesta ja toiminnasta: pojan kuvaus isästään ja perheen elämästä, ks. Tainio 1977.

14 Railo 1939, 45.

15 Soikkanen 1961, 337.

16 Ehmrooth 1992, 202-204.

17 Turkia 1924, 49; Pohjanmaa 1949, 64.

18 Pohjanmaa 1949, 64; Turkia 1924, 49.

19 Eklund 1924, 280; Railo 1939, 45-46.

20 Railo 1939, 47.

21 "Oppikouluopetus Suomessa, kuten yleisesti tunnustetaan, ei kaikissa suhteissa anna sitä käytännöllisen elämän tuntemusta, joka on menestyksellisen kansalaistoiminnan edellytys. Ja kun sitäpaitsi oppikoululaitos meillä jo alkuasteiltaan on erotettu yleisestä kansanopetuksesta sekä opin tielle antautuminen edellyttää varallisuutta tai riippuvaisuutta varakkaista kansanluokista, edistää sekin

oppikouluvalmistuksen saaneen virkamiehen vieraantumista kansasta.” Valtiopäivät 1910, asiakirjat V 2, anomusmietintö n:o 10. - Virkamieskysymyksen käsittelystä vuoden 1910 valtiopäivillä, ks. esim. Tarvainen 1991, 67-72 ja 1995, 197-203.

22 Railo 1939.

23 Eklund 1924, 280-282.

24 Louhikko 1943, 83-84.

25 Mt.

26 Työmies nro 76/4.4.1913: “Virkanyrkkien kuristusinto kasvaa yhä. Sen likaiset kynnet yhdistymisvapautemme niskassa”. Kirjoituksen on laatinut nimimerkki M.T-a, ilmeisesti Matti Turkia.

27 Mt. - Hallinnon venäläistämisestä vuosina 1911-1914, ks. esim. Tarvainen 1995.

28 Eklund 1924, 281-282; Railo 1939, 48.

29 Ehmrooth 1992, 268. - Analogiana voidaan panna merkille, että työväenteattereitaakaan ei Suomessa alunperin perustettu julistaviksi propagandalaitoksiksi - joukkotoimintaa ne kyllä olivat ja suosivat ohjelmistossaan yhteiskunnallisia aiheita - vaan kukoistavan työväenteatteritoiminnan synnytti Suomen työväestön yleinen kulttuurinälkä melkein jokaiseen kaupunkiin ja huomatuimpiin maaseutukeskuksiinkin. Näin asian on hahmottanut ainakin Heikki Välisalmi; ks. Välisalmi 1935, 94-95).

30 Ks. esim. Voionmaa 1924.

31 Ks. Sirola 1910.

32 Alkio 1914, 143.

33 Tuomisto 1986.

34 Hynninen 1911.

35 Ks. esim. Laine 1946, 75-80.

36 Tästä kertoo havainnollisesti pöytäkirjamerkintä ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan työjakson päättyessä. Sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän sihteeri Väinö Tanner merkitsi 21.6.1907 pidetyn kokouksen pöytäkirjaan: “Keskusteltiin alkaneen loma-ajan paraasta käyttämisestä ja oltiin yksimielisiä siitä että agitationin harjoittaminen on tällä aikaa sivuseikka ja että jokaisen edustajan tulisi

mahdollisuuden mukaan kernaammin koettaa kehittää itseään ja erikoisesti perehtyä syksyllä esilletuleviin asioihin.” Wiik 1938, 106.

LÄHTEET

Alkio, Santeri, Yhteiskunnallisen sivistyksen puute maaseudulla (julkaistu 1914). Sivut 140-144 teoksessa Valikoima sanomalehtikirjoitelmia vuosilta 1906-1918. Santeri Alkion kootut teokset XII. Helsinki 1919.

Borg, Olavi, Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880-1964. Porvoo 1965.

Ehmrooth, Jari, Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905-1914. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 167. Helsinki 1992.

Eklund, Hj., Piirteitä Suomen työväenliikkeen valistustyöstä ennen kansalaissotaa. Teoksessa Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu, s. 273-284. Sosialidemokraattinen puoluetuimikunta. Helsinki 1924.

Haataja, Lauri, Hentilä, Seppo, Kalela, Jorma ja Turtola, Jussi (toim.)

Suomen työväenliikkeen historia. Työväen Sivistysliitto ry. Joensuu 1976.

Hynninen, E., Työväen opetus suurkaupungeissa. Yhteiskuntata-
loudellinen aikakauskirja nro 5/1911, 183-195.

Laine, Y.K., Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I. Kansan-
valtaisuuden läpimurto. Helsinki 1946.

Louhikko, E. K.

Teimme vallankumousta. Helsinki 1943.

Mylly, Juhani, Maalaisliitto ja turvallisuuspolitiikka. Suomen ulko-
politiikka ja tuallisuuskysymykset agraaripuolueen politiikassa maan
itsenäistymisestä talvisotaan. I osa. Aktiivisesta heimopolitiikasta

passiivisen isolaatioon 1918-1933. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 21. Turku 1978.

Nevanlinna, E., Sosialismin leviäminen Suomen maalaisväestöön. Kuinka se olisi selitettävä? Eräs mieltäkiinnittävä kirjanen. Aika 1912, s. 528-538. Sosialismi ja sosialistinen liike tieteellisesti tutkittuina. Valvoja-Aika 1925, 32-55.

Pohjanmaa, Atte, Suurlakosta Venäjän vallankumoukseen. Teoksessa Suomen sosialidemokraattinen työväenliike 1899 - 1949. Helsinki 1949.

Railo, Pekka, Työväen opinnollisen sivistystyön kehityksestä Suomessa. Teoksessa Työväen sivistystyö II. Työväen sivistysliitto 1919-1939. Helsinki 1939.

Rosenqvist, G. G., Sosialismiyksikamarissa. Teoksessa Murrosajoilta. Muistoja ja kokemuksia I, s. 219-236. Porvoo 1913.

Sosiaalinen kysymys ja sosialismi. Helsinki 1923.

Sirola, Yrjö, Sosialidemokratinen puolue. Teoksessa Yhteiskunnallinen Käsikirja, s. 431-435. Kansanvalistusseura. Helsinki 1910.

Soikkanen, Hannu, Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäisiin yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Porvoo 1961.

Tainio, Tauno

Neljästi linnassa - neljästi eduskunnassa. Taavio Tainioon ja hänen perheensä vaiheita. Jyväskylä 1977.

Tarvainen, Paavo, Mitä oppia jos ei lainoppia? Valtion hallintovirkamiesten koulutus Suomessa vuosina 1905-1945. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 131. Helsinki 1991.

Kansa, kansanvalta, virkanyrkit. Virkamiestyön murros 1900-luvun alun Suomessa. Hallintohistoriallisia tutkimuksia 16, s. 173-210. Hallintohistoriakomitea. Helsinki 1995.

Tuomisto, Jukka

Teollisuuden koulutustehtävien kehittyminen. Tutkimus teollisuustyönantajien koulutustoiminnan ja kvalifikaatiointressien historiallisesta kehityksestä Suomessa. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol 209. Tampere 1986.

Turkia, Matti

Yleiskatsaus työväenyhdistysten edustajakokousten ja sos.-dem. puoluekokousten päätöksiin aikana 1893-1922. Teoksessa Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu. Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1924.

Puolueemme täyttää tänä vuonna 40 vuotta. Työväenkalenteri 1939, s. 43-46. Suomen sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1938.

Tyynilä, Markku, Senaatti. Tutkimus hallituskonselji-senaatista 1809-1918. Hallintohistoriallisia tutkimuksia 5.

Hallintohistoriakomitea. Helsinki 1992.

Wiik, Anna, Työväen Arkisto 30-vuotias. Työväen kalenteri 1939, s. 101-106. Suomen sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1938.

Voionmaa, Tapio

Puolueet. Teoksessa Valtiotieteiden käsikirja III, s. 145-165. Helsinki 1923.

Työväen akatemia. Teoksessa Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu, s. 305-306. Sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1924.

Wrede, R. A., Vaikutelmia yksikamarisesta eduskunnasta. Teoksessa Murrosajoilta. Muistoja ja kokemuksia I, s. 23-52. Porvoo 1913.

Vuolijoki, Sulo, Yksikamarisen arkielämää. Muistelmia nykyisen eduskuntalaitoksen alkua ajoilta. Jyväskylä 1934.

Välisalmi, Heikki, Teatteri on aikansa kuvastin. Varsinkin sitä vaaditaan työväen näyttämöiltä. Työväen kalenteri 1935, s. 92-100. Suomen sosialidemokraattinen puoluetoimikunta. Helsinki 1934.